

## MAGYARORSZÁG NÉPESSÉGÉNEK ETNIKAI ÉS VALLÁSI DIVERZITÁSA 1910-BEN ÉS 2001-BEN

BAJMÓCY PÉTER<sup>4</sup>

### ETHNIC AND RELIGIOUS DIVERSITY OF THE POPULATION OF HUNGARY IN 1910 AND 2001

**Abstract:** There are different regions in Hungary with almost ethnically homogenous population, while others are with very mixed population. The same is the situation in case of religions. This paper tries to measure the ethnic and religious diversity of the population in Hungary with the application of diversity indices. In the twentieth century both the ethnic and religious diversity of the Hungarian population became less characteristic. Counties with the largest ethnic diversity are Baranya, Tolna, Nógrád and Borsod-Abaúj-Zemplén, while the largest religious diversity is in Békés, Szabolcs-Szatmár-Bereg and Borsod-Abaúj-Zemplén.

### AZ ETNIKAI ÉS VALLÁSI DIVERZITÁS SZÁMÍTÁSI MÓDJA

Közismert, hogy mind Magyarország jelenlegi területén, mind a történelmi területen vannak etnikailag kevert térségek (Bánság, Bácska, Baranya, Buda környéke), és egynemzetiségű vidékek (Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, de pl. Hunyad, Krassó-Szörény, vagy Trencsén is). Ugyanez igaz a vallási szerkezetre is, homogén tömbök (Zala, Heves, Hajdú megye) váltakoznak kevert térségekkel (Erdély, Szabolcs, Szatmár, Zemplén stb.). Arról is sokszor lehet hallani, hogy a történelmi Bánát területe Európa egyik etnikailag legkevertebb vidéke, románok, németek, szerbek, magyarok, bolgárok, horvátok, cigányok éltek ott. Ugyancsak tapasztalhatjuk azt, hogy egy Tokaj-Hegyalján, vagy Szabolcs megyében lévő nagyobb községben, kisvárosban, három, esetleg négy felekezetnek is van temploma, temetője, igaz a negyediket (zsinagóga) ma már nem használják. Hogyan mértető azonban az etnikai, vagy vallási kevertség, létezik-e egyetlen mutató, amellyel jellemezhető egy település, térség népességének etnikai kevertsége, vagy annak változása. E feladat nem egyszerű, hiszen az egyes csoportok arányainak ismerete nem elegendő a teljes etnikai diverzitás ismeretéhez. Figyelembe kell venni a nemzetiségek számát, azt, hogy egy nagy mellett sok kicsi van, vagy két nagy stb.

A geográfiai szakirodalomban, különösen a hazaiiban nem terjedt el eddig általánosan elismert módszer a népesség etnikai, vagy vallási diverzitásának mérésére. A legtöbb etnikai, illetve vallásföldrajzi munka alig lép túl azon, hogy leírja az adott területen élő nemzetiségek, vagy vallási csoportok számát, arányát, illetve összehasonlítsa ezek változásait két, vagy több időpont között. E munka ebben

---

<sup>4</sup> Szegedi Tudományegyetem, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék. 6722 Szeged, Egyetem u. 2.  
E-mail: bajmocy@geo.u-szeged.hu

próbál meg egy új szemléleti lehetőséget nyújtani, amennyiben megkísérli mérni egy terület népességének összetettségét, diverzitását. A nemzetközi szakirodalom több, egymáshoz többé-kevésbé hasonló indexet dolgozott ki az összetettség, a diverzitás mérésére (*Greenberg, S. H.* 1956, *Meyer, P. – Overberg, P.* 2001, *Simpson, E. H.* 1949), és ezek közül végül az ország egyes területeinek (megyék, kistérségek, települések) etnikai és vallási szerkezetét a Simpson-féle diverzitási index segítségével határoztuk meg, s ezzel jól követhetővé válik az etnikai diverzitás változása is. Ezt az indexet eredetileg a biológiában az egyes társulások fajváltozatosságának mérésére dolgozták ki, ám kiválóan alkalmas etnikai vizsgálatokra is. Az eddigi ismereteink alapján az lenne várható, hogy az egyes etnikai vagy vallási csoportok népességszámával, a népességek arányaival határozható meg a diverzitás, ám a Simpson-féle módszer egy ettől markánsan eltérő megoldást javasol. A megoldást a valószínűség-számítás jelenti, s az index elve az, hogy egy adott településen annak a valószínűségét vizsgálja, hogy két, tetszőlegesen találkozó ember mekkora eséllyel eltérő nemzetiségű. Minél kevertebb egy település népessége, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy eltérő nemzetiségű emberek találkozzanak. Az eltérő nemzetiségű emberek találkozásai helyett egyszerűbb az azonos nemzetiségűek találkozásainak kiszámítása, majd ennek az összes lehetséges találkozásból való levonásával kapjuk az „etnikailag kevert találkozásokat”.

$$EDI = \frac{L * (L - 1) / 2 - \sum_{i=1}^n e_i * (e_i - 1) / 2}{L * (L - 1) / 2}, \text{ ahol}$$

L: a település össznépessége;  $e_1, e_2, \dots, e_n$ : az egyes nemzetiségek népességszáma; EDI: etnikai diverzitási index.

Természetesen a vallási diverzitási index is ugyanilyen módon számítható. A mutatók értékei 0 és 1 között mozoghatnak, 0 jelenti a tökéletesen homogén népességet, amikor egynemzetiségű egy település, 1 pedig a teljesen kevertet, amikor a közösség minden egyes egyede más nemzetiséghez tartozik.

Egy példán keresztül szeretném bemutatni az etnikai diverzitási index kiszámítását. A Békés megyei, 2001-ben 1780 fő össznépességű Zsadány község nemzetiségi adatai a következők voltak: 1681 fő magyar, 95 fő cigány, 2 fő román és 2 fő ukrán. Ekkor a település népességének etnikai diverzitási indexe a következő:

$$EDI = \frac{(1780 * 1779 / 2) - ((1681 * 1680 / 2) + (95 * 94 / 2) + (2 * 1 / 2) + (2 * 1 / 2))}{1780 * 1779 / 2} = \frac{1583310 - (1412040 + 4465 + 1 + 1)}{1583310} = \frac{1583310 - 1416507}{1583310} = \frac{166803}{1583310} = 0,105.$$

## AZ ETNIKAI ÉS VALLÁSI SZERKEZET VÁLTOZÁSAI A 20. SZÁZADBAN

Az ország 1910-es és jelenlegi etnikai diverzitásának meghatározásához azonban célszerű ismerni a mögöttes folyamatokat, az etnikai, illetve vallási szerkezet 20. századi változásának néhány alapvető folyamatát. Magyarország jelenlegi és történelmi területének etnikai és vallási szerkezetét számos tanulmány vizsgálta (**Hunyadi L.** 1995, **Kocsis K.** 1996, **Kocsis K.** 1999, **Vofkori L.** 1996). Ismertek azok a legfontosabb folyamatok is, melyek befolyásolták a népesség vallási, illetve etnikai szerkezetének alakulását. Köztudott, hogy a történelmi Magyarországgal szemben a Trianon utáni Magyarország etnikai szempontból többé-kevésbé homogénnek tekinthető. Azonban a jelenlegi országhatárokon belül is számos nemzeti-ségi, etnikai kisebbség él. E kisebbségek száma, aránya a 20. század folyamán jelentősen csökkent. Ennek részben a II. világháború utáni kitelepítések (250 ezer főnyi német kitelepítése), a lakosságcsere (73 ezer szlovák kitelepülése Csehszlovákiába), részben pedig az asszimiláció volt az oka. Hasonló folyamatok zajlottak le mindegyik környező országban, mindenhol megnőtt a névadó nemzet aránya, mindenhol homogénebbé vált az országok etnikai szerkezete (**Kocsis K.** 1996). Összességében kisebb léptékű, de az adott nemzetiség szempontjából igen fontos a magyarországi szerbek nagy részének első világháború utáni repatriálása, melynek során egyes térségekben (mindenek előtt Baranyában) gyakorlatilag megszűntek a szerb közösségek. A két világháború, illetve az 1990 körüli rendszerváltások idején pedig nagyszámú magyar kényszerült a szomszédos országokból Magyarországra költözni (összességében mintegy 800 ezer fő), növelve a magyarság arányát az anyaországban. Mindezek következtében a Magyarországon élő nemzetiségek aránya az 1910-es 14%-ról 3%-ra csökkent 2001-re. Ugyanakkor néhány kisebb jelentőségű folyamat növelte a nemzetiségek részarányát Magyarországon. Egyrészt megjelent az országban a 20. század folyamán néhány, addig nem, vagy csak elenyésző számban jelenlévő nemzetiség (oroszok, kínaiak, görögök), melyek összlétszáma azonban nem befolyásolja számottevően a többi nemzetiség fogyásával létrejött tendenciákat. Másrészt az ország legnépesebb kisebbségének, a cigányságnak, a többségi népességnél magasabb természetes szaporodása következtében jelentősen megnőtt az arányuk, növelve az ország népességén belül a nem magyar nemzetiségűek arányát.

Szemben az ország relatíve homogén etnikai szerkezetével a lakosság vallási megoszlása mind települési, mind regionális szinten összetettebb képet mutat. Ugyanakkor az elmúlt évszázadban e téren is jelentősnek tűnő változások történtek. A 2001-es népszámlálás során 1949 után először tétel fel a népesség vallási hovatartozására vonatkozó kérdést is, így lehetővé vált a vallási szerkezet változásának kutatása. A jelentős változások elsősorban a kisebb vallásokat érintették, a római és görög katolikus, illetve a református vallás esetében a változások kisebbek. Ugyanakkor az evangélikus és az izraelita vallás aránya csökkent (az előbbi a második világháborút követő kitelepítések és lakosságcserek következtében, hiszen az evangélikus vallásúak jelentős része német, illetve szlovák nemzetiségű, az utóbbi

pedig a második világháborús deportálások, illetve a világháborút követő kivándorlások miatt). Szintén csökkent a szerbek repatriálása következtében az ortodox egyházak híveinek a száma, ám e vallás Magyarország jelenlegi területén korábban sem rendelkezett nagyszámú hívővel. Jelentősen nőtt a kisegyházak híveinek és a felekezeten kívülieknek a részaránya is. A második világháborút követő és az azóta eltelt időszak migrációinak következtében az ország minden területén összetettebbé vált a lakosság vallási szerkezete, különösen a nagyvárosokban és környékükön.

## A KUTATÁS ADATBÁZISAI, MÓDSZERTANI PROBLÉMÁK

E tanulmány az 1910-es és a 2001-es népszámlálások településsoros adatai alapján kívánta megkísérelni az ország etnikai és vallási szerkezete változásainak bemutatását. Mindkét népszámlálás teljes körű adatbázist nyújt az etnikai, illetve a vallásföldrajzi kutatásokhoz, azonban a konkrét vizsgálatok során mégis számos módszertani, metodológiai problémával kerültünk szembe. A felmerülő problémákat három csoportra lehetett osztani.

1. Az adatok különbözőségéből származó problémák. Az 1910-es népszámlálás a népesség anyanyelvi összetételére vonatkozó adatokat közöl, a 2001-es ugyanakkor több szempontból vizsgálja a kérdést, az anyanyelv mellett a nemzetiségre, az identitásra, illetve a családi körben használt nyelvre is rákérdezett. Ez utóbbi felmérés négy különböző adatbázist szolgáltatott, melyek közül végül a nemzetiségi adatok használata tűnt a legcélszerűbbnek. (1910-ben az anyanyelvi és a nemzetiségi adatok között az eltérés vélhetően minimális.) Az adatok bontása is más a két népszámlálást tekintve, hiszen az 1910-es népszámlálás mindössze hét nemzetiséget (magyar, német, szlovák, ruszin, román, szerb, horvát) tekint külön, az egyéb nemzetiségek adatai nem minden esetben választhatóak szét (csak 30 fő felett részletezik az egyéb nemzetiségeket), addig a 2001-es népszámlálás adatai részletesebbek. Az összehasonlíthatóság végett e vizsgálat is csak az 1910-es népszámlálás nemzetiségeit vette külön (annyi módosítás történt, hogy a 2001-es adatoknál a ruszin népességhez az ukrán nemzetiségűeket is hozzáadtuk), az egyéb nemzetiségeket együtt kezelte (kivéve a cigányokat, ennek magyarázatát lásd később). A 2001-es népszámlálás során a vallási adatok vizsgálatakor két új kategória is megjelent, az egyik a nem vallásos népesség, a másik pedig a nem válaszolók. Az utóbbi népesség vallási megoszlásáról semmit sem tudunk, az előző csoportot pedig végül nem vettük figyelembe a vizsgálatunkban az összehasonlíthatóság végett, bár a nem vallásos csoport aránya egyes helyeken alapvetően befolyásolja a vallási összetételt. A Békés megyei Kertészszigeten a válaszadó népesség 94%-a, Tarhoson 93%-a, Ecsegfalván 76%-a, a Somogy megyei Gadácson a népesség 82%-a tartotta magát nem vallásosnak.

2. Az adatok pontosságából származó problémák. A lakosság etnikai és vallási adatai önbevalláson alapulnak, s a népszámlálásban fellelhető adatok között ezek pontossága a legkisebb. Már 1910-ben is előfordultak kisebb pontatlanságok,

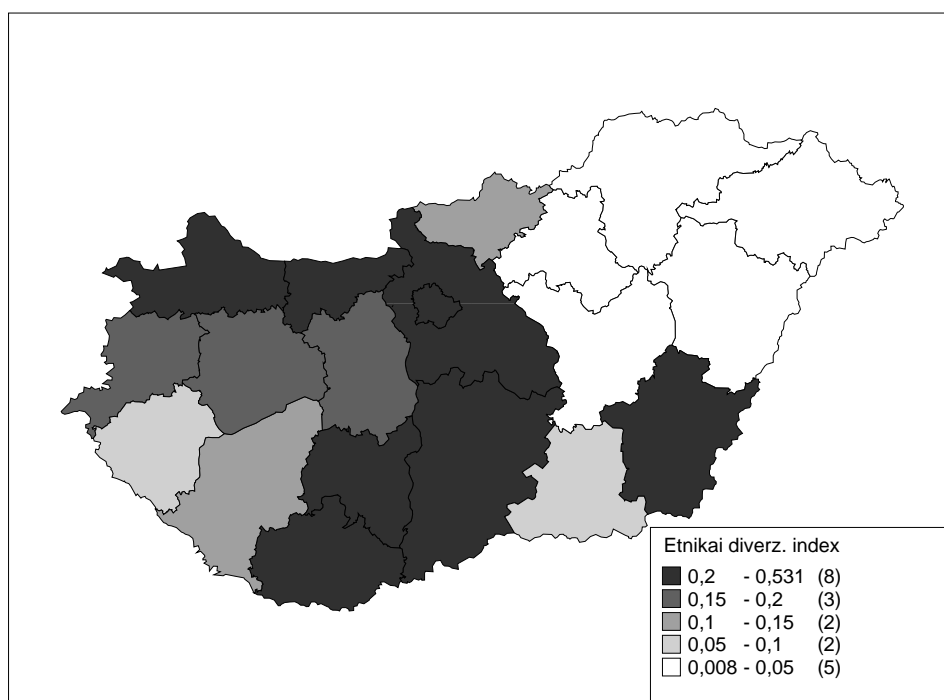
így a többségében ruszinok lakta Zemplén megyei Komlóska népességének zöme magyarnak „vallotta magát”, (majd 1920-ban ruszinnak), ám az igazi problémák a 2001-es adatokkal vannak. Az asszimiláció, a kettős, vagy többes identitás mellett a félelmek befolyásolják ezen adatok bevallását. Különösen a kisebb vallások, az izraeliták, illetve a cigány népesség esetében alacsonyabb a népszámlálásban található érték a valósnál. 2001-ben lehetőség nyílt kettős, illetve többes identitás vállalására is, így több községben előfordult, hogy a magyarok és például a szlovének együttes száma mintegy felével meghaladta a település össznépességét. Mivel a népszámlálási adatok szignifikánsan alacsonyabbak a nemzetiségi szervezetek és az önkormányzatok és a tudományos források által becsülteknél, így végül az a megoldást választottuk, hogy a nemzetiségek népszámlálásban közölt adatait tekintettük elsődlegesnek, s a magyarok számát pedig – a népszámlálásban közölt adattal szemben – az össznépesség mínusz nemzetiségek képlettel számítottuk, azaz aki valamely nemzetiséghez is tartozónak vallotta magát, azt oda soroltuk.

Külön problémát jelentett a cigányság számbavétele, itt is a népszámlálási adatokat használtuk, más teljes körű, minden településre kiterjedő, hivatalos adat hiányában. Ugyanakkor az 1910-es adatokkal való összehasonlítás itt lehetetlennek bizonyult, hiszen még az 1910-es adatok anyanyelvre, addig a 2001-esek nemzetiségekre vonatkoztak, s a Magyarországon élő cigányság zömének már 1910-ben is magyar volt az anyanyelve. Így egyes jelentős roma népességgel bíró megyék esetében (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg) a nemzetiségek száma nem csak a természetes szaporodás, hanem az eltérő adatfelvétel miatt is csökkent. Módszertani szempontból szerencsésebb lett volna 2004-ben is az anyanyelvi adatok használata, ám ezzel a hazai nemzetiségi népesség csaknem fele kikerült volna a vizsgálatból.

3. A közigazgatási rendszer átalakításából eredő problémák. Bár a közigazgatás közép és alsó szintjei 1910-ben és 2001-ben is hasonlóak (megye, járás vagy kistérség, település), ám ezek száma, alakja, a benne lévő települések köre nagymértékben átalakult. Végül a 2001-es közigazgatási beosztást tekintettük alapnak, az 1910-es településeket ezen szintekben kellett beosztani. E beosztás elkészítése néhány településtől eltekintve egyértelmű, igaz nagyon időigényes volt. Nem lehetett pontosan besorolni azokat a településeket, ahol a település közigazgatási területét átvágta az országhatár. Azok a települések, ahol az anyatelepülés az országhatáron kívülre került (Komárom, Dunasziget, Újszalonta, Pusztatölgyes, Kelebia, Nagylak stb.) nem kerültek a vizsgálatba, más esetben pedig az országhatáron túli részek is benne maradtak (Sátoraljaújhely). Szintén nehézséget jelentett, ha egy időközben önállóvá vált település az anyatelepüléstől eltérő kistérségbe került. A móraközi kistérség esetében a kistérség adatait csak a két legkisebb település, Öttömös és Pusztamérges adja, a kistérség összes többi település akkor még Szegedhez tartozott. Részben ezért nem vállalkoztunk e tanulmányban az 1910-es adatok kistérségi szintű aggregációinak közlésére.

Magyarország népességének etnikai diverzitási indexe 2001-ben a népszámlálás adatai alapján 0,086, 1910-ben 0,212 volt. A becsült nemzetiségi adatok

(Kocsis K. 1996) és más források (www.ethnologue.com) alapján napjainkban 0,14-0,15. Összehasonlításképpen Ausztriáé 0,14, Szlovákiáé 0,25, Ukrajnáé 0,48, Romániáé 0,20, Szerbia és Montenegróé 0,32, Szlovéniáé 0,17. (www.ethnologue.com). Látható, hogy e mutató segítségével az ismert folyamat, hogy homogénebbé vált az elmúlt évszázadban Magyarország népessége, pontosan mérhetővé vált. Az etnikai és vallási diverzitás elemzését elsősorban megyei szinten tesszük meg, de kistérségi szintre is lehetőség nyílik kitekinteni. 1910-ben Baranya (0,53), Tolna (0,42) és Békés (0,41) megyéknek volt legkevertebb a népessége etnikailag (minden esetben az 1910-es adatokat is a megyék mai területére számítottuk). A leghomogénebbek ugyanakkor Jász-Nagykun-Szolnok (0,01), Heves (0,01), Szabolcs-Szatmár-Bereg (0,02), Hajdú-Bihar (0,04) és Borsod-Abaúj-Zemplén (0,05) megyék voltak (1. ábra).



1. ábra Az etnikai diverzitási index értékei megyénként 1910-ben

(Forrás: KSH alapján saját számítás)

Figure 1 The ethnic diversity in Hungary by counties in 1910 (Source: HSO)

2001-re a legkevertebb nemzetiségi összetétellel rendelkező megye továbbra is Baranya maradt (0,20), ám ezzel az értékkel 1910-ben csak a tizedik helyet érte volna el. Baranyát továbbra is Tolna követi (0,14), majd Borsod-Abaúj-Zemplén (0,13) és Nógrád (0,13) következnek (2. ábra). Miként az ország egésze, így a legtöbb megye is etnikailag homogénebbé vált a 20. század folyamán, a legerősebb

mértékben Budapest, Pest, Komárom-Esztergom, Veszprém, Győr-Moson-Sopron, Tolna, Bács-Kiskun és Békés megyék. Ugyanakkor néhány olyan megyénkben, ahol a nem cigány nemzetiségűek aránya alacsony, a cigányságé viszont relatíve magas, még növekedett is az etnikai diverzitás (Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok megyék) (1. táblázat).

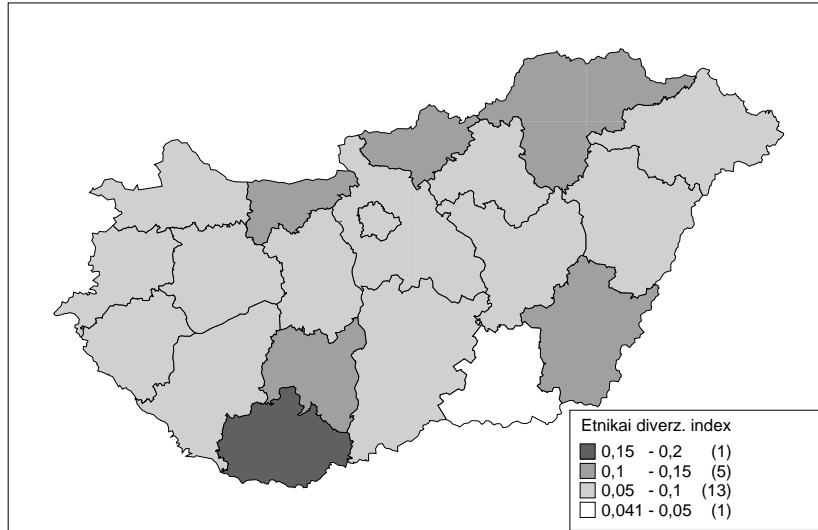
1. táblázat Magyarország megyéinek etnikai és vallási diverzitása 1910-ben és 2001-ben  
(Forrás: **KSH** alapján saját számítás)

Table 1 The ethnic and religious diversity of the counties of Hungary in 1910 and 2001  
(Source: **HSO**)

	Etnikai diverzitás		Vallási diverzitás	
	1910	2001	1910	2001
Budapest	0,252	0,065	0,557	0,459
Baranya	0,531	0,196	0,370	0,270
Bács-Kiskun	0,227	0,077	0,389	0,329
Békés	0,408	0,121	0,714	0,665
Borsod-A.-Z.	0,048	0,134	0,640	0,564
Csongrád	0,095	0,041	0,459	0,332
Fejér	0,178	0,053	0,482	0,417
Győr-M.-S.	0,288	0,054	0,340	0,232
Hajdú-Bihar	0,039	0,053	0,463	0,527
Heves	0,013	0,087	0,174	0,184
Komárom-E.	0,368	0,112	0,422	0,391
Nógrád	0,125	0,131	0,279	0,201
Pest	0,294	0,082	0,481	0,459
Somogy	0,136	0,086	0,403	0,261
Szabolcs-Sz.-B.	0,016	0,096	0,684	0,653
Jász-N.-Sz.	0,008	0,065	0,506	0,421
Tolna	0,421	0,138	0,486	0,335
Vas	0,169	0,072	0,337	0,239
Veszprém	0,199	0,053	0,452	0,362
Zala	0,072	0,065	0,145	0,118

Kistérségi szinten még ma is előfordulnak 0,3, 0,4 feletti etnikai diverzitási értékek, a legvegyesebb népességgel Baranya-Tolna sváb területei (Mohács, Pécsvárad, Bonyhád), Borsod cigányos vidékei (Encs, Edelény, Szikszó), valamint a szintén magas roma (és horvát) népességarányal rendelkező Sellye, a német-

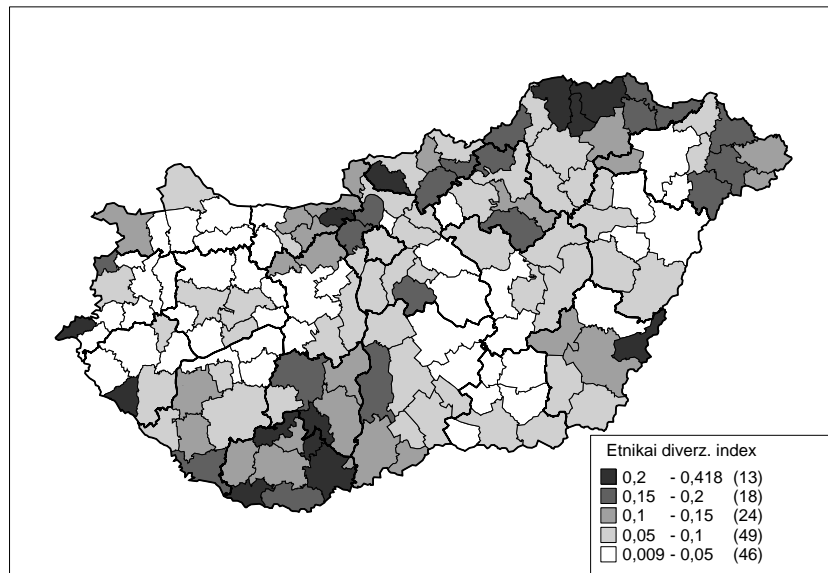
szlovák Dorog, a horvát Letenye, illetve a német-szlovén Szentgotthárd kistérségei rendelkeznek. Ugyanakkor szinte teljesen homogén Csorna, Kapuvár, Kisbér vagy Mórahalom kistérsége (3. ábra).



2. ábra Az etnikai diverzitási index értékei megyénként 2001-ben

(Forrás: **KSH** alapján saját számítás)

Figure 2 The ethnic diversity in Hungary by counties in 2001 (Source: **HSO**)



3. ábra Az etnikai diverzitási index értékei kistérségenként 2001-ben

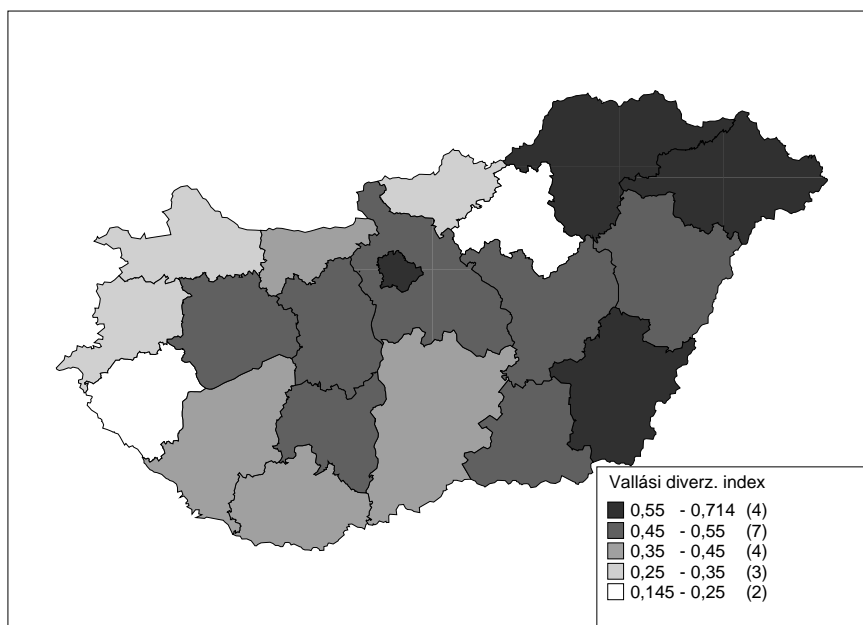
(Forrás: **KSH** alapján saját számítás)

Figure 3 The ethnic diversity in Hungary by small-regions in 2001. (Source: **HSO**)



## MAGYARORSZÁG NÉPESSÉGÉNEK VALLÁSI DIVERZITÁSA

Az ország vallási diverzitása egyrészt jelentősen meghaladja az etnikai diverzitását, másrészt kisebb mértékben csökkent az elmúlt évszázadban. 1910-ben 0,551 volt Magyarország a mai területén élő népesség vallási diverzitása, 2001-re ez 0,468-ra csökkent. A legvegyesebb népességgel a vallásokat tekintve 1910-ben Békés (0,71), Szabolcs-Szatmár-Bereg (0,68), Borsod-Abaúj-Zemplén (0,64) és Budapest (0,56) rendelkezett, ugyanakkor Heves (0,17) és Zala (0,15) népessége vallásilag szinte homogén volt. (4. ábra).



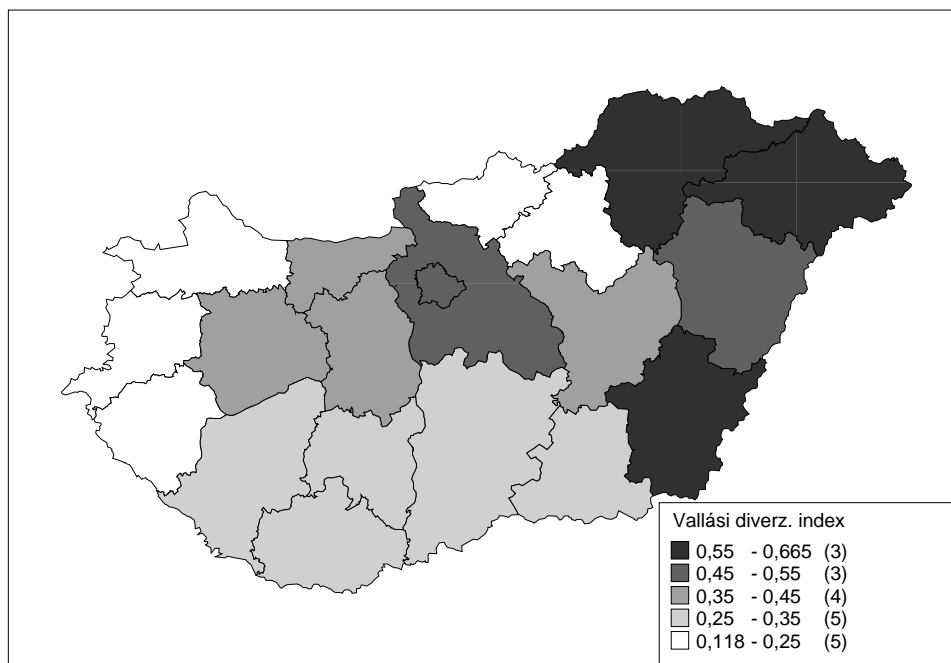
4. ábra A vallási diverzitási index értékei megyénként 1910-ben

(Forrás: **KSH** alapján saját számítás)

Figure 4 The religious diversity in Hungary by counties in 1910. (Source: **HSO**)

2001-ben a sorrend alig változott (Békés (0,67), Szabolcs-Szatmár-Bereg (0,65), Borsod-Abaúj-Zemplén (0,56), Hajdú-Bihar (0,52), Budapest (0,46). A vallásilag leghomogénebb megyék továbbra is Zala és Heves (5. ábra). Bár az ország vallási diverzitása csak kismértékben csökkent, e csökkenés csaknem minden megyére egyformán jellemző. Az átlagnál valamivel jobban csökkent a vallási diverzitási index Csongrád, Somogy és Tolna megyékben (kitelepítések, a református vallásúak számának visszaesése), ugyanakkor Heves és különösen Hajdú-Bihar megyében nőtt a vallási diverzitás. Mindkét megyében elsősorban a szomszédos megyékből beköltözők (Heves: református, görög katolikus beköltözők, illetve a kisvallások térnyerése, Hajdú-Bihar: római és görög katolikus beköltözők) okozták

e folyamatot (4. ábra). A kistérségek vallási diverzitása csak árnyalja, de alapvetően nem változtatja meg a megyei szinten tapasztalt képet (6. ábra).



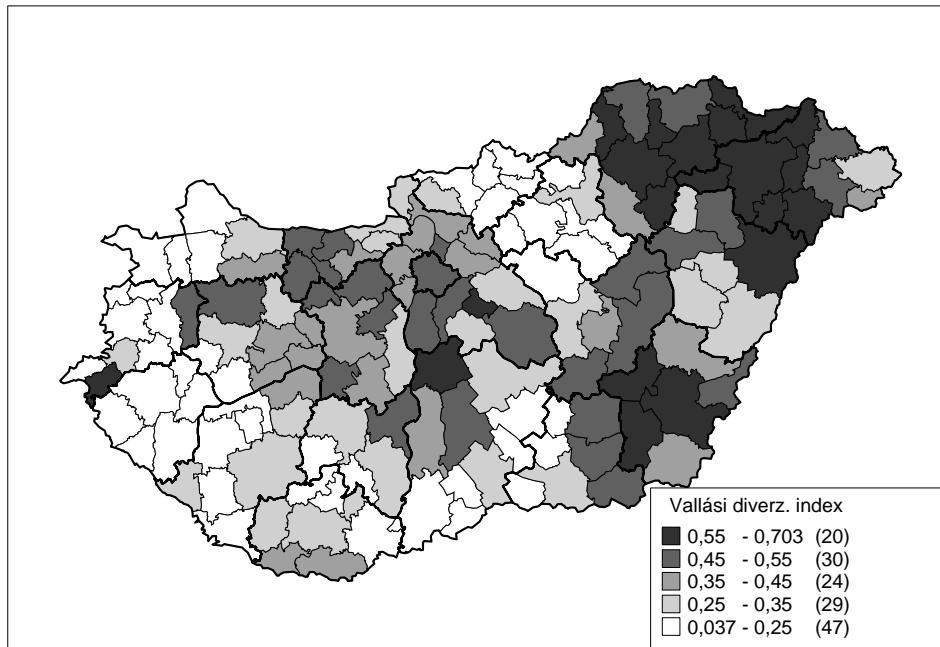
5. ábra A vallási diverzitási index értékei megyénként 2001-ben

(Forrás: **KSH** alapján saját számítás)

Figure 5 The religious diversity in Hungary by counties in 2001 (Source: **HSO**)

Érdekesség, hogy amíg a megyék esetében Békés a legdiverzebb vallási összetételű, addig a legvegyesebb vallású településeknél alig szerepelnek békésiek. Azaz amíg Szabolcs-Szatmár-Bereg, vagy Borsod-Abaúj-Zemplén népessége úgy diverz, hogy egyben a települései is azok, addig Békésben a többféle vallási csoport inkább külön településeken él.

Az etnikai diverzitási index arra is használható, hogy megmondja, mely települések a legtisztábban nemzetiségiek ma Magyarországon. E települések ugyanis relatíve alacsony etnikai diverzitási indexszel és a magyar népesség alacsony részarányával rendelkeznek. Alig tucatnyi olyan település van Magyarországon, amely befér az első 3000(!) (EDI 0,40 alatti) leghomogénebb településbe, s nem magyar többségű, közülük a legjobb, a borsodi Csenyété (EDI = 0,123) is csak 2270. Azaz ma Magyarországon a nemzetiségek által lakott települések döntő többségében a nemzetiségek már legfeljebb relatív többséget, de inkább kisebbséget képeznek. A leghomogénebb települések között leginkább szlovén (Orfalu, Kétvölgy, Apátistvánfalva, Felsőszölnök), horvát (Felsőszentmárton, Molnári, Szentpéterfa, Narda), cigány (Csenyété, Alsószentmárton) települések vannak, valamint egy német (Ófalu) és egy román (Méhkerék) is ide tartozik.



6. ábra A vallási diverzitási index értékei kistérségenként 2001-ben

(Forrás: **KSH** alapján saját számítás)

Figure 6 The religious diversity in Hungary by small-regions in 2001 (Source: **HSO**)

E tanulmány célja nem az volt, hogy ismertesse az ország nemzetiségi és etnikai szerkezetében az elmúlt évszázadban lezajlott folyamatokat, ezt számos cikk, könyv már megtette, hanem hogy megpróbálja országos szinten mérhetővé, összehasonlíthatóvá tenni azokat. A tanulmány lényege annak a módszernek az ismertetése volt, amely lehetővé tette, hogy etnikai, illetve vallási diverzitást számolhassunk. Azt is látni kell azonban, hogy e módszerben jóval több van, mint amit e rövid tanulmány bemutatott, mind a részletes empirikus vizsgálatok terén, mind pedig az etnikai, illetve a vallásföldrajzi felhasználásokon túl is.

## IRODALOM

- Greenberg, S. H.** 1956. The measurement of linguistic diversity. *Language* 32. pp. 109-115.
- Hajdú-Moharos J.** 2000. Magyar településtár. Kárpát-Pannon Kiadó, Budapest.
- Hunyadi L.** 1995. A világ vallásföldrajza. Végeken Kiadó, Budapest.
- Kocsis K.** 1996. A népesség etnikai és vallási tagozódása. In: **Perczel Gy.** (szerk.). Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. pp. 147-173.
- Kocsis K.** 1999. Társadalom és gazdaság napjainkban a Kárpát-medencében. In: **Bulla B. – Mendöl T.** A Kárpát-medence földrajza. Lucidus Kiadó, Budapest. pp. 339-378.
- KSH** 2001 évi népszámlálás. 4. Nemzetiségi kötődés. A nemzeti, etnikai kisebbségek adatai. KSH, Budapest. 2002.

- KSH** 2001 évi népszámlálás. 5. Vallás, felekezet. KSH, Budapest. 2002.
- KSH** 1912. A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai. Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1912.
- Meyer, P. – Overberg, P.** 2001. Updating the USA TODAY diversity index. (<http://cronkite.pp.asu.edu/census/diversity.htm>).
- Simpson, E. H.** 1949. Measurement of diversity. *Nature* 163. p. 688.
- Vofkori L.** 1996. Erdély közigazgatási és etnikai földrajza. Balaton Akadémia, Vörösbény. [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com)  
[www.offwell.free-online.co.uk/simpsons.htm](http://www.offwell.free-online.co.uk/simpsons.htm)